

עלם הוסיף

ובכתה את אביה ואת אמה וכל ימיה לא היא ירחא דאלול דביה סליק משה לטורא נמבעי רחמין קמי קביה בגין דישתביק לישראל על [חובא] דעגלא. ובגין דא ובכתה את אביה ואת אמה ירח ימים בגין דגלי ערייתא דקב"ה וערייתא דאורייתא כד"א ערות אביך

1 There is an oddity in the language of the verse, which refers to the month-long waiting period by the unusual term *yerach* rather than the more common *chodesh*. Why is this so?

We may find a clue in the respective language of a *kesubah*, a prenuptial marriage agreement, and a *get*, a bill of divorce. The date of the *kesubah* refers to a month as *chodesh*, whereas the date of the *get* refers to it as *yerach*. The word *chodesh* is related to the word *chadash*, new. It views the month from the perspective of renewal. It is the time of a new marriage, the beginning of a marital relationship. But the *get* views the month from the perspective of closure, the marital relationship coming to an end. Therefore, it uses the word *yerach*.

2) Rabbi Fraud Parsha

6 The role of the month of Elul is to prepare for Rosh Hashanah, Yom Kippur and the new year. It is a time for contemplation, for reflection, for taking stock, for repentance, a time to look back and ask ourselves, "Where did we go wrong? Where did that year go? How did we let it get away from us?" It is a time for closure, for wrapping up the year and preparing for a brand-new year. It is a month that is essentially a *yerach*, an end to the past that paves the way for a new beginning.

12 This, according to the *Zohar*, is how the *yefas to'ar* is to spend her month of waiting. She must "bemoan her father and mother," which the *Zohar* identifies as turning away from the idolatrous practices of her youth. This month must be a *yerach* for her, a time for closure. In her own mind, she must sever her association with her past. She must close this chapter in her life and begin a new chapter as a loyal Jewish woman.

"וראית בשביה אשת יפת תאר" (כא, יא)

"לא דיברה תורה אלא כנגד יצר הרע מוטב שיאכלו ישראל בשר תמותות שחוטות ואל יאכלו בשר תמותות נבלות" (קדושין כא:).

1 כאשר ראה הבורא יתברך שעלול האדם להקלע למצב שבו יקשה עליו מאד הנסיון, וממילא יהיה חשש גדול שמא ייכשל בעבירה, עמד והתיר את האיסור. זהו פשר דברי הגמרא כאן על ההיתר שהתירה התורה אשת יפת תואר.

2 ומכאן, אמר הגר"י אברמסקי זצ"ל, יש לנו הארה נפלאה עד מאד הסותמת פי הדוברים הבל ואומרים כי יש תקופות או מצבים שבהם אי אפשר לקיים את מצוות התורה ואזהרותיה כפי שהן. על כן חושבים הם כי יש צורך לשנות ח"ו אי אלו דברים בתורה ולהתאימם לרוח הזמן.

11 דין יפת תואר בא וטופח על פניהם ומוכיח שאין שום שחר לטענתם, שכן כאשר רואה הבורא שיש בתורה דבר שקשה מאד לאדם לעמוד בו, הוא יתברך מתיר את האיסור. לפיכך אין אדם יכול לפטור את עצמו מן הדין על ידי הטענה שאינו יכול בשום אופן להתגבר על יצרו ולקיים את התורה ומצוותיה. מצוות עשה ולא תעשה שנצטוונו בהן, יכול כל אחד מישראל לקיים. הטענה לאי-יכולת נובעת אך ורק מחוסר רצון לנסות ולהשתדל.

וכל הבא ליטהר מסייעין בידו!

3) 113 כי

11

יש המוצאים בפסוק "זנותן שלג כצמר, כפור כאפר יפור" רמז לכך שאין הקב"ה מעמיד אדם בנסיון אלא אם יודע הוא מראש שבידו ובכוחו לעמוד בו: כאשר הקב"ה מוריד שלג על הארץ, אין הוא מביאו אלא כאשר יש די צמר כדי להתלבש ולהתגונן בפני הקור. "נותן שלג - כצמר".
וכן כפור לא יבוא לארץ אלא אם כן יש די עצים כדי להבעירם באח עד שייעשו אפר ויחממו את הבריות. והיינו: "כפור - כאפר יפור".

4

מעשה שהיה בימי הגר"א ז"ל. איש אחד לקח אשה וישנאה ויגרשה איזה שבועות אחר החתונה, ויקח תיכף אשה אחרת. והנה עוד לא כלו שבעה ירחים, ותלד לו האשה השניה בן, ואחרי זה נודע כי בעוד ימים לא כבירים ילדה גם האשה הראשונה הגרושה בן זכר, כי נמלאו לה תשעה ירחים. אחר זמן נפלה מחלוקת בין משפחת הגרושה ובין האיש המגרש, מי יהיה היורש נחלתו לקחת פי שניים. ויהי כאשר נודע הדבר לרבנו הגר"א ז"ל, אמר כי גם על זה רמזה לנו התורה הקד'. כי באמת קשה הרבה קושיות במקראות הללו.

5

פנים
למין
היה

(א) בתחילה נאמר "וילדו לו בנים האהובה והשנואה", משמע שהאהובה ילדה ראשונה, ואחרי זה אמר "והיה הבן הבכור לשניאה". (ב) מהו שכתבה התורה "לא יוכל לבכר את בן האהובה", מהיכתי תיתי שיוכל לבכר, עד שתצטרך להזהיר שלא יוכל לבכר, מה שלא מצינו כזאת ברוב המצוות. (ג) מדוע קרא אותה שנואה (לפי פשוטו של מקרא), והא כתיב "לא תשנא וגו'". (ד) מדוע פירשה התורה הטעם, "כי הוא ראשית אונו", יותר מבשאר רוב המצוות.

אמנם יש לבאר דמיירי באופן הנזכר בסיפור. שהגרושה תכונה בשם שנואה, והשניה שלקח תחתיה תכונה בשם אהובה. ובאופן זה יחפוץ הבעל לבכר את בן האהובה, היינו השניה, על פני בן השנואה, היינו הגרושה, ולתת לבן השניה פי שנים. וטעמו ונימוקו עמו, יען הוא נולד בתחילה. על כן צייתה התורה הק' כי לא יוכל לבכר את בן האהובה, כי אם את

הבכור בן השנואה יכיר לתת לו פי שנים, אף שנולד אחר כך. וכדי שלא יהיה הדבר לפלא, לכן פירשה לנו התורה הטעם, "כי הוא ראשית אונו לו משפט הבכורה", כי אחרי זמן הריון אזלינן ולא אחר הלידה. והראשון בן השנואה יירש נחלת אביו ויקח פי שנים.

והנה על דברי רבנו הגר"א ז"ל דחידש דאולינן בטר ראשית אונו ולא בטר לידה, כבר נתקשו בזה אם-כן לפי זה היה יעקב אבינו ע"ה בכור באמת לפי שנוצר מסיפה הראשונה, ועשו מסיפה השניה, כמו שפירש רש"י ז"ל בפר' תולדות בשם מדרש אגדה ע"ש. ואילו פשטי המקראות מורים בהדיא שעשו היה הבכור, אלא שמכרה ליעקב אבינו ע"ה. וכתב לי ע"ז ידו"פ הרה"ג אי"א מו"ה מרדכי נ"י פריעדמאן ממעזריטש, דלדעתו צריך לירחק ולומר דלשון סיפה ראשונה ושניה אינו בדוקא, אלא נקטינן דסיפה אחת היחד זלינן

6 יס"כ
פ"ע

(יח) בן סוור וזמורה. על דעת רבותינו⁸⁷ אינו קטן, שהקטן פטור מכל עונשין שבתורה, ומכל המצות אבל הוא המביא שתי שערות. והנה יש עליו שני עונשין. האחד שהוא מקלה אביו ואמו וממרה בהם, והשני שהוא זולל וסובא. עובר על מה שנצטוינו קדושים תהיו⁸⁸ ונאמר עוד ואותו תעבדו ובו תדבקון⁸⁹, כאשר פירשתי⁹⁰ שנצטוינו לדעת השם בכל דרכינו, וזולל וסובא לא ידע דרך ה'. ועל הכלל⁹¹ אין בו עתה חטא מות ועל שם סופו הוא נדון. כמו שהזכירו רבותינו⁹². וזה טעם וכל ישראל ישמעו ויראו, כי לא הומת בגודל חטאי אלא ליסר בו את הרבים, ושלא יהיה תקלה לאחרים, וכן דרך הכתוב שיהיה כן כאשר ימותו לגדר כדי שתהיה במיתתם תקנה לאחרים⁹³ כי הזכיר כן בזקן ממרא⁹⁴. לפי שאין בהוראתו חטא שיהיה ראוי למות בו רס הוא להסיר המחלוקת מן התורה. כאשר פירשתי שם, וכן בעדים

7 ימ"ל
כ"א

וזממין⁹⁵ שנהרגין ולא הרגו. וכן הזכיר במסית⁹⁶ לפי שהוא נהרג בדבורו הרע בלבם אע"פ שלא עבד הניסת ע"ג ולא שמע אליה. אבל מיתתו ליסר הנשארם. וגם זו מצוה מחודשת או מרוארת מן ררד עם צורה וטעם יס"כ

2

האדם מחויב לפעול עם בעל החמור המשא על חמורו, דכתיב הקם תקים עמו. ולאפקי אם הלכו הבעלים וא"ל הואיל ועליך מצוה לפעול מעון, פטור, שנאמר עמו, וכדאיתא בספרי. וכן בכל עניני האדם אם מקדש עצמו מלמטה, מקדשין אותו מלמעלה, אם האדם מבקש אחר התפלה, נצור לשוני מרע ושפתי מדבר מרמה, אם הוא בעצמו נשמר מזה, אזי מן השמים יעזרוהו אבל אם משליך האדם זה אחרי נוו ואינו עושה מאומה להשמר מזה, איך יבקש זה מהקב"ה?

(8) פתח חיים פרק ה' ע"ב

וכן אנו מבקשים בתפלתנו "והאר עינינו בתורתך", ואם אין אנו יושבים תיכף אחר התפלה אל השולחן ללמוד, אזי אין תפלתנו מתקבלת. הא למה זה דומה. לאחר שמבקש מהכרו להלוות לו איזה סך, והמלוה הסכים, ובקש את הלוה לבוא אליו לכיתו ושמה יתן לו את ההלוואה, ואם הלוה מתעצל לכת את הלוה אין לו להתרעם על המלוה על שלא הלוה לו. כן הדבר בענינו, האדם מבקש מהש"ת להאיר עיניו בתורתו, והקב"ה משיבו, טוב הדבר אשר בקשת, שב אל השולחן וקח גמרא או משניות בידך, ואאיר את עיניך. אולם אם המבקש ממחר לעזוב את בית הכנסת לעסקיו, ואינו שם לב לעסק התורה, אז אין תפלתו מתקבלת, ומה שבקש הרי זו תפלת שוא, מבקש בפיו ולבו בל עמו. ב.

(ב) וכה ה"י מפרש המשנה רבי מאיר אומר, הוי ממעט בעסק ועסוק בתורה וכו', ואם בטלת מן התורה יש לך בטלים הרבה כנגדך, ואם עמלת בתורה יש לו שכר הרבה ליתן לך (אבות פ"ד) ולכאורה מה פרוש הדברים "שכר הרבה" כלום יקבל יותר ממה שמגיע לו? ומה באורן של "בטלים הרבה כנגדך" — אלא עיקר ביאתו של האדם לעולם הוה הוא ללמוד תורה, וכל הזמן שהאדם עמל לפרנסתו נחשב לו כאונס ואין הוא נענש על בטול התורה בזמן ההוא, אבל בד"א, כשהאדם זהיר שלא להתבטל מלמודו בשעות הפנויות מעבודתו, וזהו מאמר התנא, הוי ממעט בעסק, חשוך זמנך להרבות בלמוד התורה, אם תביבו זמנך לריק, יש לך בטלים הרבה, תענש גם בעד הזמן שטרחת לפרנסתך. לעומת זה, אם עמלת בתורה יש לו שכר הרבה ליתן לך, תקבל את שכרך גם בעד השעות שעבדת בהן לפרנסתך, בכחינת חשב אדם לעשות מצוה ונאנס ולא עשאה, מעלה עליו הכתוב כאלו עשאה.

(9) ה"ה פ"ב

"לא תתעב מצרי כי גר היית בארצו" (כג"ה) —

"לא תתעב מצרי מכל וכל, אף על פי שזרקו זכוריהם ליאור. מה טעם, שהיו לכם אכסניא בשעת הדחק" (רש"י).

מה היינו אומרים, אילו היינו שוכרים דירה בכסף מלא במשך שנים רבות, וכאשר היינו מבקשים לעבור לדירה אחרת היה בעל הבית מעכבנו מלצאת, ובנוסף לכך היה מיצר לנו צרות צרורות ולא היה נותן מנוח לנפשנו; אם היינו נדרשים להכיר טובה לבעל הבית על שהואיל להעניק לנו קורת גג, האם דרישה כזו היתה מתקבלת על דעתנו? שאלה זו שואל הגי"ר ירוחם הלוי זצ"ל ממיר, בפתח דבריו בספרו "דעת חכמה ומוסר" (חלק א, מאמר כז), אודות צו התורה "לא תתעב מצרי כי גר היית בארצו". אף כאן, בדומה למקרה השכירות, המצרים קיבלו תמורה מלאה על האכסניא שהיו לישראל; לא זו בלבד שיוסף הצילם מכליון, אלא שלא שילמו שכר עבודת ששים ריבוא שנשתעבדו במצרים במשך ארבע מאות ושלושים שנה (עיין סנהדרין צא.). הוסף על כך את הגזירות הנוראות וקושי השעבוד שהפכו את ה"אכסניא" לגיהנם. ואחרי כל התלאה הגדולה הזו נצטוונו "לא תתעב מצרי" כשהנימוק הוא: "שהיו לכם אכסניא בשעת הדחק". כגודל התמיהה כן גודל הלימוד שלומדים אנו כאן על מהותו של כלל ישראל — מחובתו של איש ישראל להתעלות למדריגה הנישאה ביותר של הכרת הטוב עד כדי: "לא תתעב מצרי". זהו אכן חותמו של כלל ישראל — המידות. אם אמרנו לעיל שדרישה כזו לא היתה מתקבלת על דעתנו, באה דעת התורה ומישרת מסילות בלבבנו ומורה לנו כיצד לנהוג.

(10) פתח חיים פרק ה' ע"ב

דרישה נעלה ונאצלה זו מוארת מכיוון נוסף בפסוקים הסמוכים: "לא יבא עמוני ומואבי בקהל ה', גם דור עשירי לא יבא להם בקהל ה' עד עולם". זאת על שום מה? — "על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים". ומבאר הרמב"ן: "והנראה אלי כי הכתוב ארחיק שני האחים האלה, שהיו גמולי חסד מאברהם שהציל אביהם ואמם מהחרב והשבי, ובזכותו שילחם ה' מתוך ההפכה, והיו חייבים לעשות טובה עם ישראל, והם עשו עמהם רעה. האחד — שכר עליו בלעם בן בעור, והם המואבים. והאחד — לא קידם אותם בלחם ובמים כאשר קרבו למולו, וכו'. ולכך הקדים הכתוב עמוני והקדים להזכיר פשעו — 'על דבר אשר לא קדמו אתכם' — ואחר-כך הזכיר מואבי וחטאתו".

(3)

למדנו מכאן יסוד נפלא: המצרים שייסרו את ישראל והיו נוגשים בהם לא הורחקו לחלוטין מקהל ה'. עמוּן ומואב אשר לא נשתעבדו בישראל כלל רק לא הכירו להם טובה על חסדי אבות - הורחקו לדורות עולם. הסיבה: המושחתים במידותיהם אינם ראויים להכלל בקהל ה'. מתוך כך נלמד על מהותן של מידות; עבירות חמורות אינן מהוות סיבה להרחקת אומות העולם מקהל ה', מידות רעות - כן.

(11) עמ

כי יקרא קן צפור לפניך בדרך וכו' (יכבו:)

איתא במדרש (ו:א), הלכה תינוק הנולד כשהוא מהול מהו שיהא מותר למולו, כך שנו חכמים תינוק שנולד מהול צריך להטיף ממנו דם ברית מפני בריתו של אברהם אבינו, ומנין אתה למד מן התורה שנאמר המול ימול יליד ביתך ומקנת כספך עכ"ל. וקשה להבין, איזה שייכות יש לדין הטפת דם ברית עם שלוח הקן. וי"ל בפשוטו, דכל ענין המילה אינו מוכן לאומות העולם וכשאלת טורנופוס הרשע את ר"ע דאם אינו חפץ בערלה למה כרא את האדם עם הערלה, והענין הוא, דרצה השם דיבוא האדם לידי שלימות דוקא ע"י מעשה עצמו ופעולתו, ולכן אף דאדם ונה נולדו מהול גיתן המצוה דוקא לאברהם שיזכה ע"י מעשיו ועי"ז נפתח פנימיות האדם דזהו פתיחת האדם, ולכן מילה גימטריא פה, וזהו באמת ענין כל המצות לצרף את האדם, ואם שנולד מהול ואין לו ערלה בגוף מ"מ נשאר ערלת הנפש, ולכן צריך הטפת דם ברית והכל ע"י האדם, וזהו גם ענין שלוח הקן, דהלא יכול הקב"ה לסלק את האם שלא תראה בלקיחת הבנים, אלא דרצה דוקא שיבוא השילוח של האם דוקא ע"י האדם, כדי להטביע בו ולחקוק בו ענין הרחמים על האם, כדברי הרמב"ן, ולכן זהו אותו הדבר של הטפת דם ברית לנולד מהול.

6

11

מאן הלאו ח"ע
משישי מצוה זו לסי שרצה השם יתקבר לקבצ
בגוף, להקדילם שאר העמים בצורת גופם, כמו שהם
מקדלים מהם בצורת נפשותם, אשר מוצאם ומובאם
אינו שונה. ונקבע ההקדל בגלת הזקב, לפי שהוא
סבה לקיום הפני. מלבד שיש בו משלום צורת הגוף,
כמו שאמרנו. והקצם הנבחר, חפץ השם יתקבר להשלים
תכונתו, ורצה להיות השלמה על ידי הקצם ולא בקראו
שלם מקצן. לרמוז אליו כי כאשר תשלום צורת גופו
על ידו, כן יקדו להשלים צורת נפשו בהכשר פצלותיו.

(ט) זכור את אשר עשה ה' אלהיך למרים. אם באת ליוהר שלא תלקה בצרעת לא ⁷⁶ תספר לשון הרע, לשון רש"י. ולפי דעתי שהיא מצות עשה ממש, כמו זכור את יום השבת לקדשו ⁷⁸, זכור את היום הזה אשר יצאתם ממצרים ⁷⁹, זכור את אשר עשה לך עמלק ⁸⁰, כולם מצוה, אם כן גם זה כמותם, והיא אזהרה מדובר לשון הרע, יצוה במצות עשה שנזכור העונש הגדול שעשה ה' לצדקת הנביאה שלא דברה אלא באחיה גמול חסדה ⁸¹ אשר אהבתו כנפשה, ולא דברה בפניו שיבוש, ולא בפני רבים רק בינה לבין אחיה הקדוש בצנעה, וכל מעשיה הטובים לא הועילה גם אתה אם תשב באחיק תדבר בבו אמך תתן דופי ⁸², לא תנצל.

(13) כן ג' 3

(14) מאן הלאו ח"ע
(15) זולת הלאו
זכור את אשר עשה ד' אלהיך למרים. נראה שבכלל זה ג"כ לזכור תמיד שאין כל הנביאים דומים למעלת משרעה. שהרי מרים דמתה מעלתה למעלת כל הנביאים, ונענשה על דבור ההשתוות למעלת משרעה. ודבר זה צריך זכירה, מפני שהוא חומה בצורה אל תורת ד' ונצחיותה, כיון שהשנית גזר אומר שאין שום נביא דומה לו במעלתו, וא"כ אי אפשר שיהיה נביא המבטל ה"ו את דבר אחד מדבריו, ואע"פ שכבר נאמר שלא קם עוד נביא, מ"מ נוסף כאן חיוב זכירה תמידית.

יש לבאר אמרו "מאד" באזהרת נגע צרעת (שלא מצינו בשאר אזהרות כי אם בזכירת מתן תורה), כדי להורות גודל חומר עון בעלי לשון הרע, שמחמתה באה נגע הצרעת, וגדול עונו מנשוא. ולך נא ראה שכללו הרמב"ם עם המינים והכופרים, וז"ל הרמב"ם פי"ג מהלי תשובה ה"ו וואלו שאין להן חלק לעוה"ב אלא נכרתים ואובדין ונידונין על גודל רשעם וחטאתם לעולם ולעולמי עולמים המינים והאפיקורסין והכופרים בתורה והכופרים בתחיית המתים ובביאת הגואל המורדים ומחטיאי הרבים והפורשין מדרכי צבור והעושה עבירות ביד רמה בפרהסיא כיהויקים והמוסרים ומטילי אימה על הצבור שלא לשם שמים ושופכי דמים ובעלי לשון הרע והמושך ערלתו. והמתבונן בזה ארכבותיו דא לדא נקשן מרוב פחד על חומר הענין, שהרי היא מהעבירות שאין אדם ניצול מהן בכל יום (ב"ב קסד:), ובוודאי צריך בזה שמירה יתירה - לשמור מאד ולעשות.

6

6

(4)

הנה שני משלים נפלאים הביא רבינו הגדול רש"י בענין מעשה עמלק.

בפרשת תצא (שם) כתב "שהיו כל האומות יראים להלחם בכם ובא זה והתחילו והראה מקום לאחרים, משל לאמבטי רותחת שאין כל בריה יכולה לירד לתוכה בא בן בליעל אחד קפץ וירד לתוכה אף על פי שנכוה הקרה אותה בפני אחרים".

ובפרשת בשלח (י"ז ח') כתב רש"י משל אחר "סמך פרשה זו למקרא זה לומר תמיד אני ביניכם ומזומן לכל צרכיכם ואתם אומרים היש ה' בקרבנו אם אין, חייכם שהכלב בא ונושך אתכם ואתם צועקים לי ותדעו היכן אני, משל לאדם שהרכיב בנו על כתפו ויצא לדרך והיה אותו הבן רואה חפץ ואומר לאבא טול חפץ זה ותן לי והוא נותן לו וכן שניה וכל שלישית פגעו באדם אחד אמר לו אותו הבן ראית את אבא אמר לו אביו אינך יודע היכן אני השליכו מעליו ובא הכלב ונשכו".

הרי לן שני משלים נפלאים במעשה עמלק, האחד בא להמחיש את רשעת עמלק פשעו וחטאתו. האחר מדגיש שאשמים אנחנו ובשלנו הסער הזה, בחדלון ידנו הבאנו עלינו את העמלק הרשע הזה, כאשר כפרנו בטובת המקום עלינו ושאלנו "היש ה' בקרבנו", עד שכביכול זרק אותנו מעל כתפיו אל הכלב שבא ונושך אותנו.

וכך מצווים אנחנו, כך דרכם של גדולי האומה ועם קדושים גם בשעת צרה יצוקה כאשר הצר הצורר אומה הרשעה הכבידה עולה עלינו וקל היה להאשימה לחרפה ולקללה קללה נמרצת, גם אז עלינו לעשות חשבון נפש ולהתבונן בחדלון ידינו, אילו שלמים היינו לא היתה מדת הדין פוגעת בנו ואין כל אומה ולשון יכולה לנו.

פוק חזי מה שאמרו חז"ל (גיטין נ"ח ע"א) "ת"ר מעשה ברבי יהושע בן חנניה שהלך לכרך גדול של רומי אמרו לו תינוק אחד יש בבית האסורים יפה עינים וטוב רואי וקווצותיו סדורות לו תלתלים הלך ועמד על פתח בית האסורים אמר מי נתן למשיסה יעקב וישראל לבוזזים ענה אותו תינוק ואמר הלא ה' זו חטאנו לו ולא אבו בדרכיו הלוך ולא שמעו בתורתו אמר מובטחני בו שמורה הוראה בישראל העבודה שאיני זז מכאן עד שאפדנו בכל ממון שפוסקין עליו אמרו לא זז משם עד שפדאו בממון הרבה ולא היו ימים מועטין עד שהורה הוראות בישראל ומנו רבי ישמעאל בן אלישע".

ויש להתבונן בדבר, מה ראה רבי יהושע בן חנניה בדבריו של אותו תינוק שממנו למד שעתיד הוא להיות מורה הוראה בישראל, איזה ניצוץ של גדלות הנפש ראה בתשובתו המייעד אותו להיות גדול בישראל, והלא דברי התינוק אינם אלא מקרא מלא שדבר הכתוב בנביא ישעיהו.

ונראה בזה דהנה יש לדקדק בלשון הכתוב דבתחלה אמר "הלא זה ה' חטאנו לו" ושוב כתוב ולא אבו בדרכיו הלוך ולא שמעו בקולו", ולכאורה היה ראוי יותר בדקדוק הלשון לכתוב "הלא ה' זה חטאנו לו ולא אבינו בדרכיו הלוך ולא שמענו בקולו", או לחילופין לומר "הלא זה ה' חטאו לו ולא אבו בדרכיו הלוך ולא שמעו בקולו".

אלא נראה דזה שלמדנו מדברי הנביא, דלעולם בכל עת שפורענות נופלת בחלקנו וכאשר מדת הדין פוגעת בנו, ראשית חובתנו לפשפש במעשינו ולהיטיב דרכינו, ולא נצא ידי חובתנו בהטלת רפש על שונאינו שונאי ה', אלא תחלה עלינו לומר "הלא זה ה' חטאנו לו" ורק אח"כ זכותנו לומר "ולא אבו בדרכיו הלוך ולא שמעו בקולו".

תינוק זה שנקרע מבית אביו ואמו ע"י הרומיים אומה הרשעה, כמה קל וטבעי היה לו להאשים ולתלות בהם את הקולר, אך לא כך נהג אלא בדרך הנביא, קודם אמר "הלא זה ה' חטאנו לו" מרשעת המלכות הרשעה על יסוריו הוא, מקדים הוא בחשבון הנפש לפני שהוא מטיל דופי באחרים, בכך יש גדלות הנפש, "מובטחני בזה שיהיה מורה הוראה בישראל" אמר עליו ר' יהושע בן חנניה.

15
רע
על

5